circulair

Zwolle

Visie Zwolle Circulair

Een brug naar de toekomst

V5, maart 2024

Inhoud

1 Inleiding 3

2 Daarom een circulaire economie 4

2.1 Wat zien we gebeuren in de buitenwereld? 4

2.2 Urgentie neemt toe 4

2.3 Nationale en provinciale doelen, Programmaplan, coalitieakkoord 5

3 De opgave voor Zwolle 7

3.1 Versnelling en focus 7

3.2 Uitdagingen 8

3.3 Kansen 8

4 Vier focusgebieden 11

4.1 Bouw 12

4.2 Economie 13

4.3 Afval en grondstoffen 13

4.4 Bedrijfsvoering 14

4.5 Integrale aanpak 14

5 Randvoorwaarden 15

5.1 Voldoende kennis 15

5.2 Stevig draagvlak 15

5.3 Intensief samenwerken 16

5.4 Andere manieren van financieren 16

5.5 Inspirerende voorbeelden 16

5.6 Voldoende financiële ruimte 17

circulair

1 Inleiding

Waar de term circulaire economie een aantal jaren geleden nog regelmatig vraagtekens opriep, is het begrip inmiddels behoorlijk ingeburgerd. Dat is logisch; de uitdagingen waar we voor staan, zoals klimaatverandering en grondstoffenschaarste, worden steeds zichtbaarder en voelbaarder. En er komt steeds meer aandacht voor mogelijke oplossingen, waarvan de transitie naar een circulaire economie een fundamentele is. Voor ons als gemeente is de vraag dan ook niet óf er een circulaire economie komt, maar hoe we die in het benodigde tempo gaan realiseren in Zwolle.

Met deze Visie Zwolle Circulair laten we zien waar we staan in de transitie en hoe we die in de komende jaren gaan versnellen. Ten opzichte van eerdere plannen voor een circulair Zwolle brengen we focus aan: we gaan ons richten op vier terreinen. We beschrijven in grote lijnen wat er op die vier terreinen moet gebeuren om tot een circulaire economie in (de regio) Zwolle te komen.

Deze visie is bedoeld om houvast te bieden met een duidelijke koers, zodat we alle medewerkers van de gemeente, ondernemers, inkopers, initiatiefnemers, docenten en inwoners in Zwolle inspireren om circulair denken en handelen als vanzelfsprekend te beschouwen. Zodat we uiterlijk in 2050 in een volledig circulaire stad leven.

2 Daarom een circulaire economie

In ons coalitieakkoord 2022-2026 staat dat we als gemeente Zwolle streven naar duurzame maatschappelijke en economische ontwikkeling, oftewel: brede welvaart. Daarmee bedoelen we welvaart in de ruimste zin van het woord: niet alleen materieel, maar ook qua welzijn en kwaliteit van leven in de vorm van gezondheid, onderwijs, milieu en leefomgeving, sociale cohesie, persoonlijke ontplooiing en veiligheid.

De omslag naar volledige circulariteit is daarin een cruciaal onderdeel. In een circulaire economie is meer aandacht voor natuur en klimaat dan in een lineaire economie. Een circulair systeem biedt meer werkgelegenheid voor praktisch geschoolden, bijvoorbeeld op het gebied van het inzamelen en repareren van goederen. De beschikbare grondstoffen worden optimaal ingezet, eindige grondstoffen worden zo veel mogelijk vervangen door hernieuwbare (biobased) en producten, materialen en grondstoffen worden zo lang en zo hoogwaardig mogelijk hergebruikt. Daarmee belasten we het klimaat, het milieu en de biodiversiteit aanzienlijk minder, hebben we fors minder grondstoffen nodig en gaan we sociale ongelijkheid tegen. Met een circulaire economie komen we kortom tegemoet aan verschillende Sustainable Development Goals (SDG's).

2.1 Wat zien we gebeuren in de buitenwereld?

Ontwikkelingen in de wereld om ons heen maken de transitie naar een circulaire samenleving onvermijdelijk. Zo is de manier waarop we gewend zijn te produceren en consumeren niet langer houdbaar. Met het winnen, transporteren en verwerken van enorme hoeveelheden grondstoffen belasten we de aarde zwaarder dan zij aankan; we overschrijden stelselmatig de 'planetaire grenzen'. Daardoor verandert het klimaat en raken ecosystemen verstoord. De gevolgen van die disbalans zijn steeds duidelijker merkbaar; we hebben wereldwijd (en ook dichtbij huis) te maken met onder meer extreme droogte, overstromingen en hittegolven. De nog altijd stijgende vraag naar grondstoffen maakt bovendien dat sommige ervan schaars (en daarmee duur) worden, zoals lithium, kobalt en andere zeldzame aardmetalen die nodig zijn voor onder meer zonnepanelen, batterijen en windturbines. Onze afhankelijkheid van de import hiervan leidt tot risico's voor de leveringszekerheid en maakt de Nederlandse economie kwetsbaar voor prijsstijgingen en geopolitieke beïnvloeding.

Impact op Zwolle

Je kunt Zwolle, gelegen in de delta van de IJssel en de Vecht, zien als Nederland in het klein. De uitdagingen waar de delta Nederland voor staat – klimaatverandering, bevolkingsgroei, bodemdaling – spelen net zo prominent in de regio Zwolle. Om die uitdagingen het hoofd te bieden, is niets minder dan een transitie nodig. Om onze gemeente en stad, ons land en de aarde leefbaar te houden, moeten de systemen die we kennen op de schop. We moeten anders bouwen, anders met afval en grondstoffen omgaan, andere bedrijvigheid aantrekken en dus ook onze eigen bedrijfsvoering anders inrichten. Dit is onmiskenbaar een ingrijpend proces, maar biedt allerlei kansen voor onze stad.

2.2 Urgentie neemt toe

Dat we klimaatverandering en de afname van de biodiversiteit moeten remmen, is al jaren bekend. Maar de aanpak ervan verloopt traag – vinden onder anderen het Planbureau voor de Leefomgeving en drieduizend bezorgde ambtenaren – terwijl de urgentie juist toeneemt. Deels omdat de opwarming van de aarde zich sneller blijkt te voltrekken dan wetenschappers tot voor kort dachten. Niet voor niets klinkt de roep om actie uit de samenleving dan ook steeds luider, onder aanvoering van onder anderen Greta Thunberg (en de klimaatspijbelaars), Extinction Rebellion en Urgenda.

Tegelijkertijd worden op het vlak van klimaatwet- en regelgeving de duimschroeven aangedraaid. Denk aan de Europese Natuurherstelwet (die onder meer effect heeft op de ruimtelijke ordening en de landbouw), de uitbreiding van het ETS (het Europese emissiehandelssysteem) per 2027 en de invoering van de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD), waarmee vanaf 2024 steeds meer bedrijven verplicht worden te rapporteren over de impact van hun activiteiten op mens en milieu. Deze wetten en regels hebben ook hun uitwerking op bedrijven in de regio Zwolle en op ons als gemeentelijke organisatie. Het is dus verstandig hierop voor te sorteren, wat we als gemeente dan ook doen. Een klein maar tastbaar voorbeeld is dat we werken aan nieuwe regelgeving voor het gebruik van bekers in onze kantoren, die in januari 2024 ingaat.

2.3 Nationale en provinciale doelen, Programmaplan, coalitieakkoord

Een circulaire economie bereik je niet als gemeente alleen. Zwolle opereert in de context van de regio, de provincie, Nederland en Europa. De gemeente Zwolle deelt de ambities van de rijksoverheid en de provincie en draagt daar met een eigen focus aan bij.

Nationale doelen

Voor het bereiken van een circulaire economie heeft de rijksoverheid de volgende ambities geformuleerd in het Rijksbrede programma Nederland Circulair in 2050 uit 2016:

- In 2050 is de Nederlandse economie 100 procent circulair
- In 2030 gebruiken we 50 procent minder primaire grondstoffen (minerale en fossiele grondstoffen en metalen)

Als strategische doelen formuleert het Rijk daarbij:

- Bestaande productieprocessen maken efficiënter gebruik van grondstoffen, zodat er minder grondstoffen nodig zijn.
- Wanneer nieuwe grondstoffen nodig zijn, wordt er zoveel mogelijk gebruikgemaakt van duurzaam geproduceerde, hernieuwbare (onuitputtelijke) en algemeen beschikbare grondstoffen, zoals grondstoffen uit planten, bomen en voedselresten. Dit maakt Nederland minder afhankelijk van fossiele bronnen.
- Producten worden circulair ontworpen en met nieuwe productiemethodes gemaakt.

Met het Nationaal Programma Circulaire Economie 2023-2030 (NPCE) heeft het Rijk de ambities en doelen gespecificeerd in maatregelen voor de komende jaren, tot aan 2030. Kern daarvan is dat de transitie minder vrijblijvend wordt – er komen meer dwingende maatregelen. Die maatregelen zijn met name gericht op de 'voorkant' van de keten (daar waar de productie plaatsvindt), in plaats van op de achterkant (waar het vooral gaat om het recyclen van afval). Naast algemene maatregelen bevat het NPCE ook specifieke maatregelen voor de sectoren consumptiegoederen, bouw, kunststoffen, maakindustrie en biomassa & voedsel.

De gemeente Zwolle staat in nauw contact met gemeenten die ook voortvarend bezig zijn met de transitie naar een circulaire economie. Samen volgen we de ontwikkelingen op verschillende overheidsniveaus en sluiten we aan waar mogelijk of noodzakelijk.

Provinciale en regionale ambities

De provincie Overijssel sluit zich, net als Zwolle, aan bij de nationaal gestelde doelen. De provincie hanteert dezelfde hoofdonderwerpen als de rijksoverheid en heeft deze vertaald naar zes Regionale Transitieagenda's (RTA's): Textiel, Biomassa en voedsel, Maakindustrie, Kunststoffen, Infrastructuur en Bouw. De RTA's zijn ontwikkeld in samenspraak met onder meer de Economic Boards, VNO-NCW Midden en Bouwend Nederland. Waar opportuun sluiten we met onze gemeentelijke doelstellingen en agenda aan op de RTA's, zodanig dat deze elkaar versterken.

Verder gaf de Regio Deal Regio Zwolle een flinke financiële impuls om onze regio te versterken als sociale, circulaire, innovatieve en klimaatbestendige groeiregio (zie datdoetdedeal.nl). Een van de vier actielijnen binnen de Regio Deal is 'Economische structuurversterking door duurzaam groeien en circulair ondernemen van het mkb'. Dit heeft onder meer geleid tot het opzetten van circulaire werkplaatsen op Hessenpoort en tot een toename van gerecyclede kunststof materialen via de Dutch Circular Polymer Valley.

Coalitieakkoord en Programmaplan Circulaire Economie

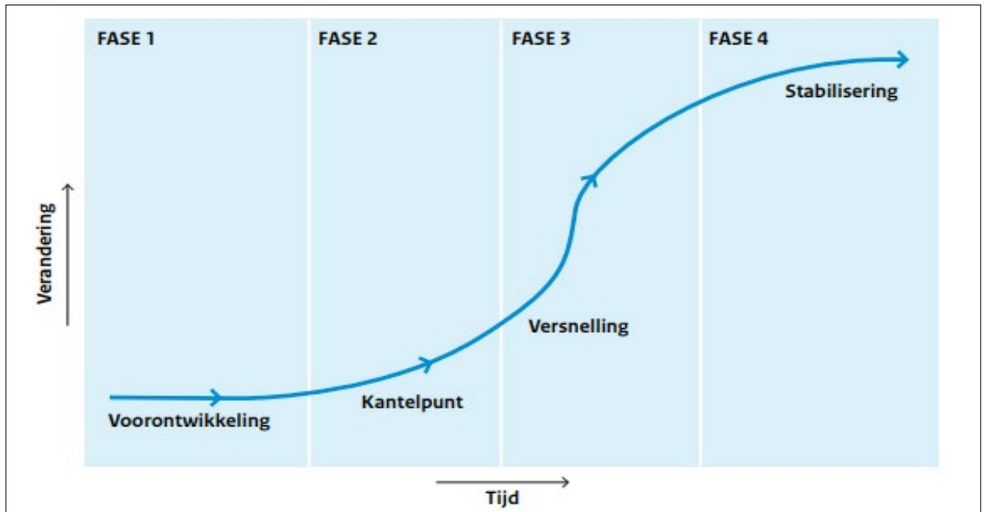
In het vorige coalitieakkoord (2018-2022) was de circulaire economie al een belangrijk onderwerp. Voortvloeiend daaruit is een Programmaplan Circulaire Economie opgesteld, dat in 2022 is goedgekeurd door de raad. In dit programmaplan staan de doelen van de gemeente tot en met 2024 voor de transitie naar een circulaire economie; het vormde de basis om meer sturing te kunnen geven aan de activiteiten van de gemeente op dit vlak. Samen met de Zwolse Aanpak Circulair Bouwen is dit plan in 2022 en 2023 uitgevoerd en geëvalueerd. Nu zijn we toe aan de volgende stap: het integreren van circulair denken en doen in alle beleid en projecten. De voorliggende Visie Zwolle Circulair is dan ook een logisch vervolg: de visie brengt focus aan (zie met name hoofdstuk 4) en geeft richting voor de concrete uitvoering van de transitie. Hoewel nog veel zaken onzeker zijn, bijvoorbeeld op welke termijn welke wet- en regelgeving wordt doorgevoerd, willen we niet afwachten maar versnellen.

In het huidige coalitieakkoord 2022-2026 'Samen voor een waarde(n)volle toekomst' is ingezet op een economie die leidt tot brede welvaart. De transitie naar een circulaire economie is een belangrijk onderdeel daarvan: "Wij willen een economie die bijdraagt aan de brede welvaart. Wij zetten vol in op het verduurzamen van de economie en op de transitie naar de circulaire economie. We geven bedrijven die hieraan mee willen werken de ruimte. Met daarbij speciale aandacht voor het MKB en ZZPers."

circulair

3 De opgave voor Zwolle

Elke transitie kent een aantal fasen, zo ook de transitie naar een circulaire economie. De eerste fase kenmerkt zich door 'duizend bloemen laten bloeien': vooral veel experimenteren, proberen, pilots opzetten en alle initiatieven die mogelijk bijdragen aan de transitie de ruimte geven. In de volgende fase draait het erom de succesvolle initiatieven uit de eerste fase op te schalen, om een versnelling in de transitie te bewerkstelligen. Tot slot worden deze nieuwe manieren van werken, produceren en consumeren in structuren, normen en kaders gevat, zodat deze uiteindelijk 'het nieuwe normaal' vormen.

Figuur 1. De verschillende fasen in een transitie (Figuur bewerkt op basis van Rotmans 2013, p. 257)

De verschillende fasen in een transitie (Snelstudie Transities en transitiemanagement, ministerie van Infrastructuur en Waterstaat)

3.1 Versnelling en focus: 'circulair, tenzij'

Fases van de circulaire transitie in Zwolle:

experimenteren → **versnelling en focus** → **circulair tenzij** → **circulair is het nieuwe normaal**

Elke transitie kent een aantal fases. Met deze visie zet Zwolle de volgende stap van 'experimenteren' naar de fase van versnelling en focus. Met 'versnelling' bedoelen we onder andere dat bedrijven hun circulaire activiteiten gaan opschalen en dat circulaire startups doorgroeien naar scale-up. 'Focus' betekent dat we onze inspanningen gaan richten op vier focusgebieden waarop in Zwolle veel impact is te behalen. Deze worden toegelicht in hoofdstuk 4.

We zullen in deze fase uitwerkingsplannen gaan maken waarin staat wat nodig is om de stap te maken naar de volgende fase. In dit proces gaan we met het bedrijfsleven en andere partners onderzoeken hoe we invulling kunnen geven aan 'circulair tenzij' toewerkend naar het moment dat circulair het 'nieuwe normaal' is.

Het wemelt in de stad van de circulaire initiatieven; bedrijven pionieren met nieuwe businessmodellen en er worden coalities gevormd en samenwerkingsverbanden gesmeed op het gebied van circulair ondernemen. Deze initiatieven hebben we op allerlei manieren ondersteund en gestimuleerd, waardoor circulariteit inmiddels steeds zichtbaarder en tastbaarder wordt in de samenleving en het bedrijfsleven van Zwolle.

Rol van de gemeente

Bij de fase 'versnelling en focus' past dat de overheid steeds duidelijkere kaders stelt voor de circulaire economie. Het afbouwen van het oude, lineaire systeem en de wetgeving die daarbij hoort, is een taak van de rijksoverheid. Onze rol als gemeente Zwolle is tweeledig: we hebben een private rol (als inkopende partij) en een publieke, sturende rol. In die eerste hoedanigheid geven we het goede voorbeeld, bijvoorbeeld door in principe circulair in te kopen en aan te besteden, tenzij dat echt niet mogelijk is.

Onze publieke rol bestaat uit het faciliteren en stimuleren van de circulaire economie, en het waar mogelijk ontmoedigen van wat de transitie tegenwerkt. Dat doen we onder meer met de Omgevingsvisie, waarin circulaire gebiedsontwikkeling en circulair bouwen belangrijke onderdelen zijn. Daarnaast gaan we bij gronduitgifte en vergunningen bijvoorbeeld voorrang geven aan circulaire bedrijven, en onze dienstverlening en subsidieregelingen steeds meer richten op circulaire bedrijven. Zo groeien we van 'circulair waar het kan' (nu), via 'versnelling en focus'' (vervolgfase), naar 'circulair tenzij' (voorbereiding op 50% circulair in 2030) en '100 procent circulair' (einddoel 2050).

3.2 Uitdagingen

De weg naar een volledig circulaire samenleving is niet zonder hobbels. Verschillende omstandigheden bemoeilijken de transitie, zoals een tekort aan arbeidskrachten en aan ruimte. Daarbij zijn de systemen (zoals financieringsmodellen) waarop onze samenleving is gebaseerd, ingericht op een lineaire economie. Productieprocessen op basis van primaire grondstoffen zijn dankzij jarenlange doorontwikkeling geoptimaliseerd tot zeer efficiënte systemen. Het is lastig om daar met een circulair verdienmodel tegen te concurreren. Daarnaast is veel wet- en regelgeving ingericht op lineair ondernemen. Neem de wetgeving rond afval. Die is ontwikkeld vanuit het perspectief dat bedrijven afval produceren en dat strenge regels nodig zijn om ervoor te zorgen dat deze bedrijven zich op een deugdelijke wijze van het afval ontdoen. Dat bemoeilijkt initiatieven waarbij dit afval juist als nieuwe grondstof wordt gezien en een hoogwaardige herbestemming krijgt. Ook bouwen met reststromen is lastig onder de huidige wet- en regelgeving. Tot slot zijn er ook heel praktische belemmeringen: in Zwolle is het makkelijker om je afval kwijt te raken, dan om spullen in te leveren voor hergebruik. Het zal de drempel om circulair te handelen enorm verlagen wanneer 'grondstoffenstations', maar ook stadsverzorgende voorzieningen zoals reparatieateliers, meer verspreid worden over de stad.

circulair

3.3 Kansen

Ondanks – of misschien wel dankzij – het feit dat de transitie naar een circulaire economie ingrijpend is, biedt deze omslag allerlei kansen voor onze gemeente, met name voor de lokale economie.

Voortbouwen op ervaring met regionale ontwikkelingen

Als gemeente willen we ontwikkelingen als de Port of Zwolle, Dutch Circular Polymer Valley (DCPV) en bijvoorbeeld ambachtscentrum WaardeRing versterken door voort te bouwen op onze ervaring. Port of Zwolle fungeert momenteel als doorvoerhaven van fossiele brandstoffen. Een ontwikkeling tot circulaire hub voor de regio en doorvoerhaven van bijvoorbeeld biobased bouwmaterialen kan de haven een stevige positie geven in een circulair Zwolle. Al komen grondstoffen en (half)fabricaten in een circulaire economie idealiter van dichtbij, de realiteit is dat sommige producten van verder weg geïmporteerd moeten worden. Dan is vervoer via water een duurzame optie. Zo zouden bomen uit productiebossen in Polen, Duitsland, Scandinavië en de Baltische Staten goed via het water geïmporteerd kunnen worden. En kunststofreststromen uit het hele land zouden naar Zwolle vervoerd kunnen worden, om er daar in de Dutch Circular Polymer Valley nieuwe producten van te laten maken. DCPV is een samenwerkingsverband dat met innovaties het aandeel gerecycled kunststof materiaal laat stijgen, waarmee het een toekomstbestendige en concurrerende kunststofsector realiseert in de regio Zwolle.

Doorontwikkeling is ook goed zichtbaar bij het ambachtscentrum WaardeRing dat aan zo'n zestig ondernemers, onderwijsinstellingen, overheden en maatschappelijke organisaties in de regio Zwolle een dynamisch en inspirerend platform voor verbinding, kennisuitwisseling, onderzoek en samenwerking biedt. WaardeRing zorgt ervoor dat hergebruik en het in stand houden van de waarde en functie van het oorspronkelijk product vanzelfsprekend is. Waar dat niet kan, worden van waardeloze afvalstoffen waardevolle grondstoffen gemaakt. De wens is om steeds meer van 'achter naar voor in de keten te komen' en tevens als Regio Zwolle het ambachtscentrum een toekomstbestendige invulling te geven. Waardering kan als lichtend voorbeeld daarin dienen.

Circulaire economie creëert nieuwe verdienmodellen

Behalve voor de haven, de kunststofketen en het ambachtscentrum biedt de circulaire economie ook kansen voor andere sectoren die goed vertegenwoordigd zijn in de regio Zwolle. In bijvoorbeeld de IT-sector en de agrarische sector kunnen nieuwe verdienmodellen floreren. Denk aan de productie van biobased grondstoffen voor de bouw, zoals vlas en hennep, en het ontwerpen van IT-systemen die Product-as-a-Service-modellen (PaaS) ondersteunen.

Stimulans voor scale-upklimaat

Voor een circulair Zwolle is een goed scale-upklimaat nodig – we hebben circulaire scale-ups nodig om onze bestaande economie verder circulair te maken. Circulaire startups zijn al ruim vertegenwoordigd in de stad, onder andere doordat de gemeente deze innovatieve nieuwkomers faciliteert met 'broedplaatsen' en subsidie. Dat biedt een goede basis om hen ook in de volgende fase te ondersteunen, zodat zij een meer toekomstbestendig karakter krijgen. Momenteel is er voor hen echter nog geen ruimte (fysiek, qua netwerk en economisch) om door te groeien, met als gevolg dat ze wegtrekken naar met name de Randstad. Een beleid waarin de gemeente samen met de provincie deze scale-ups helpt ruimte te vinden binnen de stadsgrenzen of in de directe regio zou ervoor kunnen zorgen dat zij aan de regio verbonden blijven.

Lagere milieu-impact (en dus lagere kosten)

Een lineaire take-make-waste-economie veroorzaakt veel vervuiling. De kosten die dat met zich meebrengt worden vaak betaald door de belastingbetaler, bijvoorbeeld voor het zuiveren van vervuild water. Een circulaire economie heeft veel minder impact op het milieu, onder meer doordat er veel minder grondstoffen worden gedolven, veel minder afval wordt gestort of verbrand en er geen toxische materialen worden gebruikt. Er hoeven dus veel minder milieukosten afgewenteld te worden op de samenleving.

Minder sociale ongelijkheid

Met het principe 'de vervuiler betaalt' kan bovenstaande weeffout in het systeem (namelijk dat de kosten van vervuiling worden verhaald op de maatschappij) tot slot helemaal rechtgetrokken worden. Duurzame producten worden daarmee goedkoper, waardoor deze ook toegankelijk worden voor mensen die minder te besteden hebben. In een circulaire economie spelen ambachten en handenarbeid bovendien een belangrijke rol; praktische beroepen zullen meer gewaardeerd en beter beloond worden.

Voortbouwen op inspanningen en resultaten op circulair bouwen

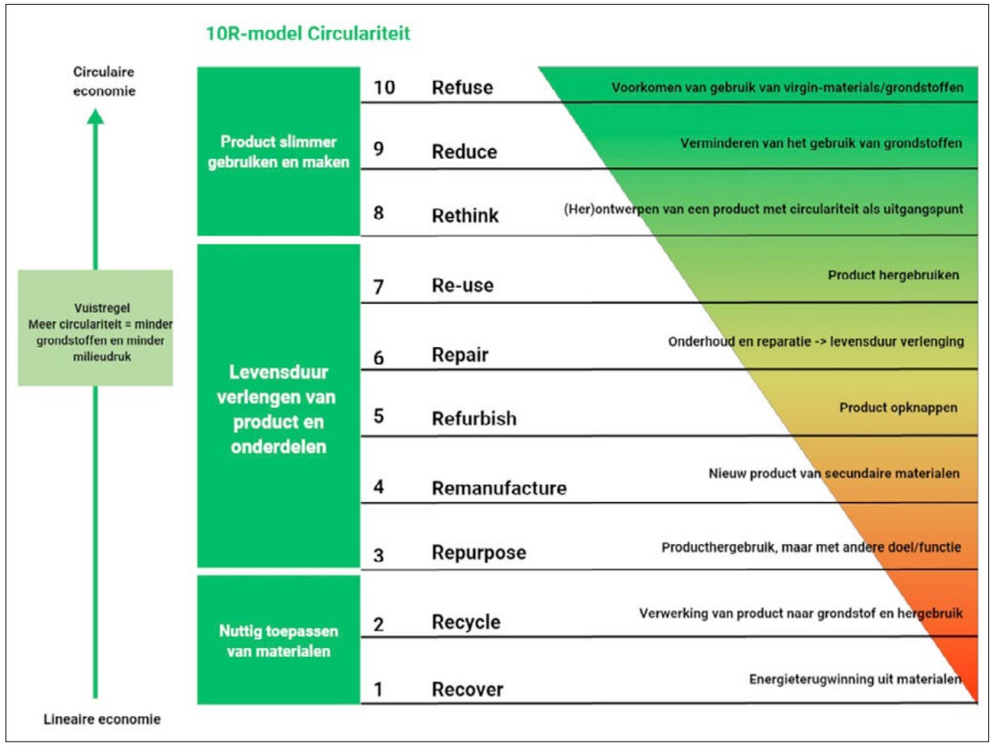
Over het onderwerp circulair bouwen is twee jaar geleden het document 'De Zwolse aanpak circulair bouwen' geschreven. Ook op regionaal en provinciaal zijn initiatieven rond circulair bouwen gestart op basis van onder meer de RTA's. Inmiddels dringt circulair bouwen steeds meer door in projecten in de fysieke leefomgeving. Regionale overheden en opdrachtnemende marktpartijen werken binnen Infra (met ondersteuning van BouwCirculair) samen aan het doorvoeren van circulaire eisen in bestekken en uitvragen. Daarmee voldoen we aan de landelijke verplichting voor aanbestedende diensten om vanaf 2023 circulariteit een plek te geven in aanbestedingen. Bovendien zorgt de samenwerking met marktpartijen dat zij niet overvraagd worden. Zo ontwikkelen wij, samen met de marktpartijen een gemeenschappelijke taal op het gebied van circulair bouwen, zoals ook Het Nieuwe Normaal (HNN, zie hoofdstuk 4.1) beoogt. Dit draagt significant bij aan de fase van versnelling en kan dienen als voorbeeld om ook op andere vlakken circulaire werkwijzen door te voeren.

circulair

4 Vier focusgebieden

Onze lineaire economie transformeren naar een circulaire is geen kwestie van een paar aanpassingen. We zullen anders moeten produceren en consumeren, zuiniger moeten zijn op onze spullen en veel intensiever moeten samenwerken. In een circulaire economie heeft iedereen een verantwoordelijkheid om materialen zo lang mogelijk, zo hoogwaardig mogelijk te benutten, of er waar mogelijk zelfs waarde aan toe te voegen. Dus zowel ontwerpers als producenten, vergunningverleners, consumenten, afvalverwerkers en de gemeente. De transitie naar een circulaire economie is naast een technische dus ook een maatschappelijke omslag, met gedragsverandering als belangrijke component.

Om deze enorme opgave behapbaar te houden, richten we ons in eerste instantie op een select aantal terreinen. Maar wel díe terreinen waarop we in Zwolle de meeste impact kunnen behalen, te weten bouw, economie, afval en grondstoffen, en bedrijfsvoering. Daarbij gebruiken we de bekende R-ladder als instrument.

We proberen, in lijn met het Nationaal Programma Circulaire Economie, op de vier genoemde terreinen steeds een stap hoger te zetten op deze ladder: hoe hoger op de R-ladder, hoe effectiever de strategie. Daarmee verleggen we onze activiteiten van de achterkant van het proces ('afval opruimen') gestaag naar de voorkant (producten slim ontwerpen en andere verdienmodellen hanteren). Per deelgebied beschrijven we hieronder een globale doelstelling. We gaan deze doelstelling inbedden in de werkwijze van de betreffende organisatielijnen. In 2024 gaan we samen met stakeholders deze doelstellingen uitwerken in vier uitvoeringsprogramma's, met daarin ook concrete en meetbare (tussen)doelen. Daarbij krijgen wij steeds meer inzicht in hetgeen nodig is om de komende jaren, in de transitie naar een circulaire economie, toe te werken naar het uitgangspunt 'circulair tenzij'.

4.1 Bouw

Zwolle staat voor een enorme bouwopgave, bijvoorbeeld moeten het woningtekort worden opgelost en verschillende onderwijsgebouwen zijn aan vernieuwing toe. Op dit vlak kunnen we flinke impact maken, door circulariteit zo vroeg mogelijk in de planvorming mee te nemen.

Circulair bouwen vliegen we aan via drie lijnen: 1. Toepassing van HNN; 2. Samenwerking in de keten; en 3. Biobased bouwen. Deze drie lijnen versterken elkaar en worden hieronder nader toegelicht.

Het Nieuwe Normaal

We gebruiken Het Nieuwe Normaal (HNN) van Cirkelstad als afwegingskader bij gebiedsontwikkeling en bouw.

Het Nieuwe Normaal is een standaard met haalbare én ambitieuze prestaties voor circulair bouwen, ondermeer op het thema van biobased bouwen. HNN is tot stand gekomen in dialoog tussen partijen uit de bouwketen en getoetst binnen bouwprojecten. Daardoor is er bij ketenpartners een breed draagvlak voor deze standaard. Er zijn raamwerken ontwikkeld voor gebouw, gebied en infra. Deze driedeling zal ook in het uitvoeringsprogramma terugkomen. Door HNN te gebruiken, ontstaat een eenduidige taal voor circulair bouwen. De standaarden zijn continu in ontwikkeling en worden periodiek bijgesteld op basis van ervaringen (evaluaties) uit de praktijk (projecten). Deze gezamenlijke taal kan gebruikt worden bij aanbestedingen en ontwikkelingen om te bepalen op welke aspecten van circulair bouwen welke eisen en doelen worden gesteld. De standaarden van HNN worden ondersteund door het ministerie van I&W en lopen vooruit op de te verwachten landelijke regelgeving; als gemeente Zwolle sorteren we daar dus al vroegtijdig op voor. Dat maakt dat de keuzes die we nu maken toekomstbestendiger zijn. Bij voorkeur gebruiken we ook procesinterventies zoals het BECK-ambitieweb (Biodiversiteit, Energie, Circulariteit en Klimaat) om op projectniveau te zoeken naar de hoogst haalbare invulling van circulair bouwen in integrale afweging met de andere duurzaamheidsthema's.

Ketensamenwerking

We realiseren ons dat circulair bouwen participatie vraagt van alle partners in de keten. Met onze eigen cirkel van invloed als startpunt gaan we werken aan de organisatie van ketensamenwerking in de bouw. Invloed hebben we bijvoorbeeld via het Integraal huisvestingsplan voor scholen (IHP) en bij het door ons zelf te ontwikkelen maatschappelijk vastgoed. We starten met de eigen organisatie en vanuit daar ontwikkelen we op termijn door met externe partijen. Hierbij maken we gebruik van bestaande netwerken zoals het Consilium en Cirkelstad en van de werkplaat Circulair Wonen en Leven (onderdeel van het Living lab en voorgekomen uit de Regiodeal Zwolle Circulair).

Biobased bouwen

In de transitie naar een circulaire bouweconomie gaat in toenemende mate de materiaalbehoefte van bouwprojecten ingevuld worden met biobased materialen. In alle waarschijnlijkheid tot zo'n 70% van de totale materiaalbehoefte in 2050. Ook leggen biobased materialen CO2 vast in gebouwen en dragen we

circulair

daarmee actief bij aan het terugdringen van broeikasgassen en derhalve klimaatverandering. We hebben reeds de nodige ervaring opgedaan in het project De Passerelle en bij De Nieuwe Veemarkthallen. En zullen deze kennis gebruiken om de toepassing van biobased materialen op te schalen.

4.2 Economie

Onze circulaire doelstelling op economisch vlak is om 'reguliere' bedrijven in Zwolle te helpen de transitie te maken naar een circulair bedrijfsmodel. Daartoe gaan we in samenspraak met betrokken ondernemers toekomstbestendige bedrijventerreinen realiseren. Bijvoorbeeld door bedrijven samen te brengen waarvan de (materiaal-)stromen op elkaar zijn aan te sluiten. Ook gaan we gerichter nieuwe ondernemingen aantrekken: we zoeken en faciliteren vooral bedrijven die kunnen bijdragen aan het circulair maken van ons bestaande economisch ecosysteem. We gaan bovendien een ondernemersdienstverlening verder uitbouwen met expliciete aandacht voor de transitie naar circulair: we nemen het onderwerp mee in onze accountgesprekken met bedrijven, in samenwerking met Regio Zwolle gaan we programma's aanbieden rond circulaire productinnovatie en ketensamenwerking en we onderzoeken hoe we het circulaire winkelaanbod op A-locaties kunnen stimuleren. Tot slot maken we beleid voor het (nog beter) ondersteunen van duurzame startups en scale-ups in de regio.

4.3 Afval en grondstoffen

De essentie van een circulaire economie is: het gebruik van nieuwe grondstoffen minimaliseren. Beleid om hieraan op het gebied van huishoudelijk afval invulling te geven, wordt momenteel verder ontwikkeld in het Gemeentelijk GrondstoffenPlan (GGP) 2025-2030. We werken daarin toe naar een beleid met als uitgangspunt; afval bestaat niet meer, alle reststromen krijgen een nieuwe bestemming. Dit landelijke doel willen we uiterlijk in 2050 bereiken. Tussentijdse doelen worden gesteld in het Gemeentelijk GrondstoffenPlan. In dit plan en de uitwerking daarvan worden voorstellen gedaan om zoveel herbruikbare reststromen uit huishoudelijk afval te scheiden en deze steeds hoogwaardiger toepassen, volgens de R-ladder. Daarnaast ligt een grote kans bij bedrijfsafval, wanneer we dat gaan beschouwen als bron van grondstoffen.

De ambitie op het onderwerp van Afval en Grondstoffen zoals ook opgenomen in het GGP is geformuleerd voor het jaar 2030. De doelen zijn benoemd ten opzichte van de resultaten van de eerste helft van 2023.

Ambitie: minimaal 20% (kg) reductie van voor verbranding aan te bieden huishoudelijke grondstoffen. Om deze ambitie voor 2030 te realiseren zetten we in op drie doelen:

Doel 1: Verminderen hoeveelheid fijn huishoudelijk afval in Zwolle.
We richten ons daarbij op de volgende speerpunten:

- Preventie bij inwoners

- Verminderen aandeel grondstoffen in fijn restafval met 20% t.o.v. 1e helft 2023

Doel 2: Vergroten zuiverheid aangeboden grondstoffen door 10% afname van de vervuiling.
We richten ons daarbij op de volgende speerpunten:

- Vermindering vervuiling grondstoffen van met name pmd, gft, opk, textiel

Doel 3: Vergroten circulariteit en duurzame verwerking van grof huishoudelijk restafval en prioritaire stromen (conform Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE)). We richten ons daarbij op de volgende speerpunten:

- Inzicht krijgen in de duurzaamheid en circulariteit van de verwerking en recycling van grof huishoudelijk afval (haal- en brengsysteem) en relevante prioritaire stromen conform NPCE

- Sturen op duurzaamheid bij recycling en verwerking (ketenaanpak)

4.4 Bedrijfsvoering

Als gemeente verwachten wij van inwoners en ondernemers dat zij steeds meer circulair denken en handelen. Daarom kunnen we niet anders dan zelf het goede voorbeeld geven. Met een jaarlijks inkoopvolume van gemiddeld € 200 miljoen kunnen we flinke impact maken. Op grond van onder meer het manifest Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI) werken we toe naar uiterlijk in 2050 volledig circulair inkopen, met 50 procent circulair in 2030 als tussentijds doel. Op basis van nader onderzoek naar circulariteit in bedrijfsvoering, worden vervolgstappen bepaald.

4.5 Integrale aanpak

De transitie naar een circulair Zwolle is een integrale opgave die vraagt om een samenhangende aanpak. Mede daarom hebben we gekozen voor de genoemde focusgebieden. De aanpak binnen die gebieden stemmen we op elkaar af, zodat we effectiever zijn en sneller stappen maken. Ter illustratie: waar we in het Grondstoffenplan koersen op zo veel mogelijk hergebruik (en minder verbranding) van huishoudelijk afval, zorgen we in de uitvraag van diensten en producten voor onze bedrijfsvoering dat circulariteit ook een belangrijke rol vervult. Anders kunnen we onmogelijk onze ambitie realiseren om hoog op de R-ladder uit te komen. En als economisch accountmanagers bij ondernemers aandacht vragen voor circulariteit, kan de gemeente niet anders dan zakendoen met bedrijven die circulair denken en handelen hoog in het vaandel hebben. Belangrijk is dus dat circulariteit vanzelfsprekend wordt meegenomen in beleid, beheer, processen en projecten. Zodat we overal dezelfde prioritering hanteren en de circulaire economie uiteindelijk op een natuurlijke manier is verweven in alles wat we als gemeente Zwolle doen.

Naast een integrale aanpak van de transitie naar een circulaire economie zélf, is ook de samenhang tussen het thema circulaire economie en de thema's energietransitie en klimaatadaptatie essentieel. Al deze opgaven hangen met elkaar samen en kunnen elkaar – mits goed op elkaar afgestemd – versterken. Frequente afstemming en strategiebepaling tussen de thema's zijn daarom belangrijk. Onder andere op de website duurzaamzwolle.nl komen deze straks samen.

circulair

5 Randvoorwaarden

Deze visie beschrijft hoe de gemeente Zwolle invulling geeft aan de transitie naar een circulaire economie. Deze opgave wordt soms nog gezien als 'extra' afwegingskader; als een thema dat losstaat van het reguliere werk. Om de benodigde versnelling in de transitie te realiseren is het echter noodzakelijk om circulair werken zo snel mogelijk het nieuwe normaal te laten worden. Dit kan alleen als de randvoorwaarden daarvoor op orde zijn. Hieronder noemen we de belangrijkste.

5.1 Voldoende kennis

Om mee te willen en kunnen werken aan de transitie naar een circulaire economie is het essentieel om te begrijpen wat een dergelijk systeem inhoudt en hoe je daar naartoe werkt. Het vereist kennis op verschillende niveaus: bewustwording (het waarom), kennis van processen en organisatie (het wat en hoe) en specialistische vakinhoudelijke kennis. Vanuit het eerdere Programmaplan Circulaire Economie is hard gewerkt aan de basis van de transitie: bewustwording. Onder meer door presentaties te geven aan diverse afdelingen en door de organisatie bij te staan met specialistische kennis, bijvoorbeeld op het terrein van circulair bouwen, economie, circulaire bedrijfsvoering, inwonersparticipatie en afval en grondstoffen. Daarnaast werkt de gemeente Zwolle ook samen met andere gemeenten, hogescholen, Rova en partners uit de samenleving aan kennisontwikkeling. Zo doen we mee aan een onderzoek naar de werking van regionale ecosystemen en een pilot rond levensduurverlening van gebruikte consumentenelektronica.

Elke transitie gaat gepaard met onzekerheden. Desondanks willen we daar waar we veel impact hebben, vooroplopen. Om die reden én om de transitie integraal te kunnen aanpakken, is het noodzakelijk om nog enige tijd centraal aan kennisontwikkeling en -borging te doen. Daarom zijn ideeën uitgewerkt om de kennis binnen de gehele gemeentelijke organisatie te vergroten met gerichte (bij) scholing en ontwikkeling.

5.2 Stevig draagvlak

Ook draagvlak is voor een transitie onontbeerlijk. We moeten een 'kritische massa' vormen om meer beweging te creëren. De Zwolse gemeenteraad heeft zich gecommitteerd aan de transitie, door akkoord te geven op verschillende documenten over een circulair Zwolle. Bij externe stakeholders is het beeld heel divers. Bepaalde groepen, zoals ondernemers en andere betrokkenen in de bouwsector, zijn zich bewust van de benodigde transitie. Ook de afval- en grondstoffensector en de kunststoffenbranche timmeren al jaren aan de weg op dat vlak. In andere sectoren wordt de urgentie nog minder gevoeld.

Het is daarom nodig om als gemeente te blijven werken aan draagvlak; dit zal een speerpunt zijn binnen de vier focusgebieden. We kunnen hieraan bijdragen door onder meer met gerichte marketing en communicatie de beeldvorming over afval, grondstoffen, consumptie en de circulaire economie te beïnvloeden. En door uit te stralen dat de transitie naar een circulaire economie een gezamenlijke inspanning is, waarin we als gemeente schouder aan schouder staan met onze ondernemers en inwoners.

5.3 Intensief samenwerken

Een circulaire economie functioneert bij de gratie van samenwerking tussen alle ketenpartners. Afval van het ene bedrijf is grondstof voor het andere. Een opdrachtgever (zoals de gemeente) kan bovendien alleen door goede samenwerking met marktpartijen komen tot een optimaal circulaire aanbesteding. En om studenten gericht op te leiden voor een circulaire economie moeten onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven afstemmen welke veranderingen de circulaire economie met zich meebrengt en hoe toekomstige werknemers daarop voorbereid kunnen worden. Op dit gebied gaat al veel goed in Zwolle. Op Hessenpoort worden al grondstofstromen uitgewisseld, er wordt gewerkt aan duurzame bedrijventerreinen en ondernemers en sociale werkplaatsen weten elkaar goed te vinden binnen WaardeRing. Ook is er samenwerking op het gebied van onderzoek, met een belangrijke rol voor Hogeschool Windesheim, Saxion Hogeschool en de Universiteit Twente.

Toch is dit slechts het begin. Het gaat nu nog vooral om losse initiatieven en projecten, en individuele netwerken. Om op grote schaal en efficiënt circulair met elkaar te kunnen werken, is het zinvol om de samenwerking binnen en tussen ketens verder te professionaliseren (zoals dat gebeurt met de ‘circulaire grondstoffencorridor’, bedoeld voor de herbestemming van materialen en producten in de bouw). Daartoe is het zaak om in kaart te brengen welke initiatieven er zijn en om deze met elkaar te verbinden, zodat ze elkaar kunnen versterken.

5.4 Andere manieren van financieren

De lineaire economie is gestoeld op systemen die het traditionele take-make-waste-model ondersteunen. Die systemen, bijvoorbeeld op het vlak van financiering, werken de transitie naar een circulaire economie vaak tegen (zie ook paragraaf 3.2). Daarom is het nodig om op een andere manier na te denken over waarde(ren) en om financierings- en verdienmodellen daarop aan te sluiten. Denk aan een pachtmodel voor gronduitgifte, of de TCO-benadering (total cost of ownership). Dit financieringsmodel neemt de kosten (en eventuele inkomsten) over de gehele levenscyclus van een object, zoals een gebouw, in ogenschouw. Als iets echt circulair is, blijft er aan het einde van de levenscyclus immers nog waarde over, wat in het lineaire model niet het geval is. TCO bekijkt welke investeringen handig zijn om aan de voorkant te doen, zodat je op lange termijn kosten en grondstoffen (en daarmee milieu-impact) bespaart. Het anders kijken naar financiering is in ontwikkeling binnen de gemeentelijke organisatie. Het is de bedoeling dat deze nieuwe manieren van financieren, die een circulaire economie beter ondersteunen, de komende tijd verder worden onderzocht en uitgewerkt.

5.5 Inspirerende voorbeelden

Een ‘volledig circulair Zwolle in 2050’ kan voor inwoners en ondernemers klinken als een ver-van-je-bed-show. Hoe ziet dat eruit? Wat betekent het voor mij? Hoe kan ik daaraan bijdragen? Wat kost dat? Allemaal voor de hand liggende vragen over een ingrijpende transitie. Voorbeelden van dat het kán, circulair leven en ondernemen, helpen om het onvoorstelbare voorstelbaar te maken. Ze kunnen mensen inspireren om ook aan de slag te gaan. Dit gebeurt al in netwerken als Kennispoort en DORZ (de stichting voor circulair en Duurzaam Ondernemen in de Regio Zwolle).

circulair

Als gemeente willen we in afstemming met de Regio Zwolle onder meer marketingmateriaal over circulair ondernemen ontwikkelen, dat accountmanagers kunnen meenemen tijdens hun gesprekken met ondernemers. Dit doen we bij voorkeur integraal vanuit duurzaam ondernemen (dus ook klimaatneutraal).

5.6 Voldoende financiële ruimte

Om deze Visie Zwolle Circulair daadwerkelijk te kunnen uitvoeren, is het essentieel dat er voldoende financiële ruimte blijft om de circulaire economie op duurzame wijze te verweven in de gemeentelijke organisatie. Tijdig voorsorteren op stevige maatschappelijke uitdagingen leidt tot een toekomstbestendig Zwolle, met zowel een hoge brede welvaart als een stevige concurrentiepositie in de regio. Voor de fase van de transitie waarin we zitten en de ambities die we hebben, worden via de reguliere planning- en controlcyclus voorstellen voor financiering voorgelegd.

Colofon

Dit is een uitgave van gemeente Zwolle
maart 2024

tekst & vormgeving: afdeling Communicatie

Kijk op website voor meer informatie

Gemeente Zwolle
14038
info@zwolle.nl